

YUNANİSTAN BORÇ KRİZİNİN YUNANİSTAN VE TÜRKİYE TURİZMİNE ETKİLERİ¹

Öğr. Gör. Dr. Hüseyin DİNÇ²

ÖZET

Bu çalışma da Yunanistan Borç Krizinin Türkiye ve Yunanistan turizm sektörleri üzerine yansımaları araştırılmıştır. Kriz dönemi ve sonrasında Avrupa ve Türkiye turizm sektörlerinin durumu ele alınmış, Yunanistan'ın bu kriz ile birlikte son dönemde (2009-2016) aldığı, siyasi ve ekonomik tedbirlere yer verilmiştir. Ayrıca Bölge'ye özellikle Avrupa turizm sektörüne etkileri incelenmiştir.

Çalışma ile birlikte turizm sektörünün her iki ülke ekonomisi için önemi vurgulanarak katkıları ortaya konulmuştur. Türkiye ile Yunanistan arasındaki ticari ve turizm ilişkilerinin boyutu belirlenmiş ve ilerisi için tahmin ve öneriler getirilmiştir. Ayrıca bu çalışma ile Türkiye ve Yunanistan turizm gelirlerinin Dünya ve Avrupa'da yeri ve konumu belirlenirken ekonomiler için oluşturduğu uyarılmış katkılar da ifade edilmiştir.

Sonuç olarak kriz ortamında Yunanistan turizm gelirlerinin artması, bu dönemde Türkiye ile gerek ticari gerekse turizm alanında iyi ilişkiler kurması Yunan ekonomisine olumlu olarak yansımıştır. Yunanistan krizi her ne kadar ekonomik anlamda bir olumsuzluk ifade etse de turizm sektörü için olumlu sonuçlar doğurmuştur. Bu kriz Türkiye'nin turizm gelirlerine de önemli artışlar sağlamıştır.

Anahtar Kelimeler: Yunanistan Krizi, Turizm Gelirleri, Turizme Etkileri

THE EFFECTS OF THE GREECE DEBT CRISIS ON TURKEY AND GREECE TOURISM

ABSTRACT

This study investigated the effects of the Greek Crisis on Turkey and Greece tourism sectors. The situation of the Avropean and Turkish tourism in the crisis period and the aftermath of the crisis was discussed and the political and economic measures taken by Greece in the last period (2009-2016) were included. In addition, the effects on the region, especially on the Avropean tourism sector have been examined.

The study emphasized the importance of the tourism sector for both economies and revealed their contributions. The dimensions of trade and tourism relations between Turkey and Greece have been determined and forecasts and proposals have been introduced for the future. In addition, this study has determined the place and position of Turkey and Greece tourism in the world and Avrope, and the stimulated additives created for the economies are expressed in figures.

As a result, Greece's tourism revenues increased during the crisis. Also in this period, good relations with Turkey in trade and tourism have been positively reflected in the Greek economy. Although the Greek Crisis expressed a negative economic outlook, it gave a positive result for the tourism sector. At the same time, it is thought that Turkey has also achieved significant tourism revenue increases during this crisis period.

Keywords: Greece Crisis, Tourism Revenues, Impacts on Tourism.

¹ Bu Makale 6-8 Eylül 2017 tarihleri arasında Belek- Antalya'da düzenlenen 2. Avrasya Dil ve Sosyal Bilimler Konferansı'nda sunulan bildiriden geliştirilmiştir.

² Gaziosmanpaşa Üniversitesi, huseyin.dinc@gop.edu.tr

GİRİŞ

20. yüzyılda Dünya'nın en önemli ekonomik sorunları sıralamasının en başlarında finansal krizler gelmiştir. Özellikle 21. Yüzyıla girerken küreselleşen dünyada çeşitli aralıklarla mali krizler görülmüştür. Krizler, 1929 Amerika Büyük Buhranı ile başlamış ve 1994 Meksika Krizi, 1997 Güney Doğu Asya Krizi, 1998 Rusya Krizi, 1999 Arjantin Krizi, 2001 Türkiye Krizi, 2008 Amerika Krizi, 2009 Yunanistan Krizi ile devam etmiştir. Kriz süreçlerinde ekonomilerin sekteye uğraması sonucu hane halklarının gelirleri düşmüştür. Bu durum ise dünyada refah kaybına neden olarak; gezmek, eğlenmek ve dinlenmek isteyen insanların bu aktivitelerini kısmasına neden olmuştur. Krizlerin ardından turist sayıları ile birlikte turizm gelirleri de azalmıştır.

Bu çalışma, en son yaşanan Yunanistan Borç Krizi sonrası bölge ve çevresinde oluşan refah ve gelir kaybını analiz edilmesi, yaptığı tahribatın belirlenmesi, zararların telafisi ve krizin avantaja çevrilmesi bakımından önemlidir. Çalışmada, krizlerden kaçınılabilir mi? Krizler ile nasıl mücadele edilir? Kriz süreçlerinde turizm sektörü nasıl bir pozisyon almalı? Turizm sektörü bunu nasıl avantaja dönüştürebilir? Gibi sorulara cevap bulmak da amaçlanmıştır. Türkiye ve Yunanistan turizminin son on yıllık verilerine dayanılarak hazırlanan bu çalışma ile TÜİK, TC Kültür ve Turizm Bakanlığı, ALSTAT (Yunanistan İstatistik Kurumu) ve SETE (Yunanistan Turizm Şirketleri Birliği) verilerine dayanılarak saptamalar yapılmaya çalışılmıştır.

Genel olarak Dünya'da turizme katılan insan sayısı, artmaktadır. Bundan payını kriz sürecinde de olsa Yunanistan ve hemen yakınında bulunan Türkiye'de almıştır. Ayrıca Yunanistan ve Türkiye'nin dışında kalan diğer Akdeniz ülkeleri de krizlerin yansımaları sonucu sektör gelirlerini artırdıkları sonuçlarına ulaşılmıştır. Yunanistan ve Türkiye'nin birbirleri ile olan turizm ve ticaret ilişkileri kriz döneminde de devam etmiş özellikle turizmde iyi ilişkiler, vize kolaylıkları ve fiyat indirimleri gelirlerini artırmıştır. Her iki ülkenin de bu dezavantajlı durumu nasıl avantaja dönüştürdükleri yakından incelenerek eksiklikleri ve diğer sıkıntıları için çözüm önerileri getirilmiştir.

1. YUNANİSTAN BORÇ KRİZİ

1.1. Krizin Çıkış Nedenleri

Kriz; 2009 yılının Ekim ayında Yunanistan'da gerçekleşen genel seçimlerin ardından yeni hükümetin 2008 ve 2009 yıllarına ilişkin mali verileri revize etmesiyle başlamıştır. Revizyon sonucu, Yunanistan'ın bütçe açığının GSYH'nın %13,6'sına, borç stokunun da, GSYH'nın % 115,1'ine ulaştığı anlaşılmıştır³

Yunanistan'da ortaya çıkan ekonomik krizin temel sebebi olan malî disiplin sorununun esas kaynağı ise ülke gelirlerinin Avrupa Birliği ülkeleri ortalamasının çok gerisinde olması ve diğer ülkelere nazaran askeri harcamalarının oldukça fazla olmasıdır. Yunanistan dünyada silah ithalatı yapan ülkeler arasında ön sıralarda yer almaktadır. Ancak Avrupa Birliği'ne, askeri harcamalar değil de, personel giderleri ve sosyal harcamaların fazlalığı mali disiplini

³ Greece Ministry of Finance; Update of the Hellenic Stability and Growth Programme Athens, Greece, 2010

bozan neden olarak gösterilmiştir. Ayrıca ülkede var olan kayıt dışı ekonomi rakamlarının OECD ortalamasından fazla olması vergi gelirlerinde düşüşe neden olmaktadır.⁴

Aslında Yunanistan krizi, 2008-2012 Küresel Ekonomik Krizi'nin de bir yansımasıdır. Yunan ekonomisindeki yapısal zayıflıklar ve on yıl süren yüksek yapısal borç açıkları ve kamu borçlarının milli hâsılaya oranının yüksekliği krize neden olmuştur. 2009 sonlarında Yunan hükümetinin borç düzeyleri ve kamu açıklarını saptırarak açıkladığı ortaya çıkınca yatırımcılar arasında bir endişe ve güvensizlik doğmuş ve bu durum ülkeyi krize götürmüştür.⁵

1.2. Krizin Yunanistan Ekonomisine Etkileri

Yunanistan ekonomisi kriz öncesi son on yılda, GSYH'de yüksek büyüme oranları göstermiştir. IMF'ye göre bunun nedenleri:

- Çok sayıda kolayca kullandırılan düşük faizli krediler.
- Yabancı doğrudan yatırımlar ve Ar-Ge harcamalarındaki azalma sonucu “İkiz Açıklar” yani bütçe açığı ve cari işlemler açığının birlikte görülmesi ve büyümesidir.

Sonuç olarak ekonominin rekabetçi yapısı bozulmuştur. Hükümetin mali açıkları revize etmesi şok etkisi yaratmış ve piyasalara güveni azaltmıştır. Güven sorunu finansman maliyetlerini yükseltmiş ve bankaların kârlılıklarını olumsuz yönde etkilemiştir. Kriz karşısında Avro Bölgesi Ekonomi ve Maliye Bakanları 2010 yılı Mayıs ayında, IMF'nin de katkısıyla 110 milyar € krediye onay vermişlerdir.⁶

Büyüme oranı halen yıllık ortalama %-1,8 dolaylarında gerçekleşmektedir. Yunanistan enflasyon oranı krizin ilk yıllarında -1 seviyesinde iken 2010 yılında kısa bir süre % 2 seviyelerine çıkmıştır. Bunun nedeni kamu açıklarını kapatmak için KDV ve özel tüketim vergilerinin artırılmış olmasıdır. Daha sonraki yıllarda eksi yöndeki ilerleme devam etmiştir. İşsizlik oranı ise krizin ilk yıllarında % 9 dolaylarında iken krizin uzaması ile birlikte % 25'lere yükselmiştir.

Ekonominin normal seyrine dönmesini fiyatlar eski seviyesine dönmeye bağlaya ülke siyasileri, Yunanistan'ın eski haline dönmesini ise en yakın 2020'de öngörmektedirler. Mikro ve makroekonomik gelişmeler bu süreyi kısaltabileceğine vurgu yapan ülke yöneticileri, Yunanistan'ın sahip olduğu genç nüfus, girişim ve gelişimde, dinamizm yaratması bakımından ülke lehine önemli bir değer olabileceği üzerinde durmaktadırlar.

Krizin ilk yıllarında işsizlik oranı da % 13'e 2016 yılında da % 25,8'e yükselmiştir. Bu dönemde kamu dengesi açık vermiş ve bütçe gelirlerinin bütçe giderlerini karşılama oranı % -4,7 olarak gerçekleşmiştir. Enflasyon ise hane halkının satın alma gücünün düşmesi ile birlikte eksi değer almıştır. Fakat 2009'da Avro Bölgesi'nde % 0,3 olan tüketici enflasyonu

⁴ Dağdelen, İlhan; *Avrupa Bütünleşme Sürecinde Yunanistan'ın Borç Krizi*, Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi. 10(2, 1): 1-26, 2011.

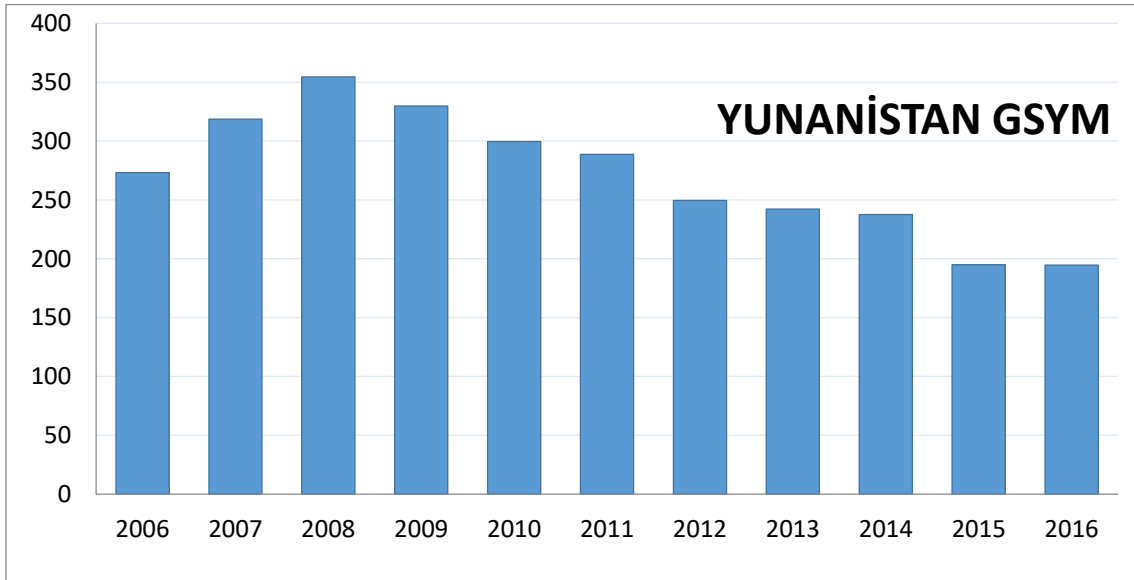
⁵ Kazgan, Gülten; *2008 Küresel Krizi: Nedenleri, Etik İlkeleri Ve İktisat Eğitimi* Türkiye Ekonomi Kurumu Tartışma Metni 2012/ 98, 2012.

⁶ Köse, Yaşar, Karabacak, Hakan; *Yunanistan Ekonomik Krizi: Nedenleri Etkileri ve Alınan Tedbirlere İlişkin Bir Değerlendirme*. Maliye Dergisi. 160:(1) 2011

2010 yılında % 1,6'ya yükselmiştir.⁷ Kriz sonrası Yunanistan'ın en önemli sorunlarından biri GSYH'nin hala düşme eğilimini sürdürmesidir.

GSYH ile ilgili gelişim, aşağıda Şekil 1.'de verilmiştir. Şekil incelediğinde ülkede yaşanan kriz ile birlikte büyüme oranları düşüşe geçmiştir. Şekil'den de anlaşılacağı üzere, 2008 yılında 354,62 milyar dolar olan GSYH, kriz ile birlikte yıldan yıla düşme eğilimine girmiş ve 2014 yılını 237,59 milyar dolara, 2015 de, 194,86 milyar dolara, 2016 da da 194,56 milyar dolara düşmüştür.

Şekil 1: 2006-2016 Dönemi Yunanistan GSYH'si (Milyar \$)

Kaynak: The World Bank, (2017)

Kişi Başı Milli Gelir de 29 binden 25 bine düşmüştür. Avro/Dolar paritesi ise 1,39'dan 0,98'e gerilemiştir. Kamu borçlarının GSYH 'ya oranı da % 146'dan % 186'ya çıkmıştır. Enflasyon ve özel tüketim harcamaları ise düşüş göstermiştir. Yunanistan'ın genel olarak kapitalist bir ekonomi görünümündedir. GSYH'nın yaklaşık % 60'ı özel kesim tarafından belirlenmektedir. Ayrıca, GSYH' sinin yaklaşık % 3,3'ü AB yardımlarından oluşmaktadır.

Yunanistan ekonomisi 2003-2007 yılları arasında yılda yaklaşık % 4'lük bir oran ile büyürken, 2009'da dünya finansal krizi sonrası kredi koşullarının sıkılaştırılması ve Atina'nın giderek büyüyen bütçe açığını giderememesi sonucu durgunluğa girmiştir. Yunanistan ekonomisi bu dönemin sonunda 2013 yılında 2007 kriz öncesi seviyesine kıyasla % 26 oranında daralmıştır. Yunanistan, 2007-2008 yıllarında AB'nin "Büyüme ve İstikrar Paketi" bütçe açığı kriterlerini ihlal etmesi ile başlayan süreçte 2009 yılında açığın GSYH'nın % 15'ine yükselmesi, kamu maliyesinin bozulması, hatalı ve yanlış bildirilmiş istatistikler, başarısız reformlar, uluslararası borç derecelendirme notunu düşürülmesi gibi nedenlerle finansal krize girmiştir. Atina hükümeti, AB ve uluslararası piyasa katılımcılarının yoğun baskısı ile hükümet harcamalarını kısma, vergi kaçırma azaltma, sivil hizmet, sağlık hizmetleri ve emeklilik sistemlerini revize etme içerikli kurtarma programını kabul edip uygulaması sonucu dış ticaret açığını 2016'da % 4,5'e düşürmüştür.⁸

⁷ TOBB, *Ekonomik Rapor*, 66. Genel Kurul, TOBB Yayınları, 2010.

⁸ *Wall Street Journal*; *Yunanistan Borç Zaman Çizelgesi*, (5.05.2017-a)

Mayıs 2010’da IMF ve Avro Bölgesi hükümetleri, Yunanistan’ın acil kısa ve orta vadeli kredilerinden 147 milyar dolarlık kısmını ödemişlerdir. Daha sonra yine Avrupalı liderler ve IMF, Ekim 2011’de Atina’yı ikinci kurtarma paketi kapsamında 169 milyar dolarlık bir destekte daha bulunmuşlardır. 2015 yılı Temmuz ayında ise 3. Kurtarma programı kapsamında AB ve IMF, Yunanistan’ın parasal bloktan çıkmaması, kredi kuruluşlarına borcunu ödemesi ve bankacılık sistemini kurtarması için 86 milyar dolarlık yeni bir kredi anlaşması daha yapmıştır. Anlaşma sonucunda Yunanistan, 20 Ağustos 2015’de, AB ve IMF’ye ilk taksit ödemesini gerçekleştirmiştir. En son, 17 Haziran 2016’da, AB Avrupa İstikrar Mekanizması, Yunanistan’a 7,5 milyar avro daha harcayarak köklü reformları hayata geçirmesini sağlamıştır.⁹

Tablo 1: Yunanistan Ekonomik Göstergeleri

TEMEL GÖSTERGELER	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
GSYH Milyar \$	264	309	347	325	300	289	250	242	238	198
Reel Büyüme (%)	4,5	4,3	1,3	-2,3	-5,4	-8,9	-6,6	-3,9	0,8	-3,0
Özel Tüketim %	5,6	3,1	3,2	-1,8	-7,1	-10,6	-7,8	-2,0	1,3	-1,0
Cari İşlem(Milyar \$)	-29,8	-44,6	-51,1	-35,9	-14,7	-28,7	-5,9	1,4	2,1	1,6
Kişi başı GSYIH (\$)	26.687	28.202	29.116	28.660	29.012	26.684	25.388	25.433	25.699	24.938
İşsizlik %	8,9	8,3	7,7	9,4	12,7	17,9	24,6	27,5	26,5	26,1
Enflasyon %	3,3	3,0	4,2	1,3	4,7	3,1	1,0	-0,9	-1,4	-1,4
Kredi Faizleri %	6,3	7,0	7,4	6,1	6,0	7,1	7,3	7,0	6,5	6,0
€/ \$ Paritesi *	1,32	1,46	1,39	1,43	1,34	1,29	1,32	1,38	1,21	0,98
İhracat (Milyar \$)	20,2	23,9	29,1	21,3	22	27	28	30	31	22
İthalat (Milyar \$)	-64,5	-80,7	-93,9	-64,2	-60	-65	-53	-52	-55	-42
Dış Ticaret Açık	-44,3	-56,8	-64,7	-42,8	-38	-38	-25	-23	-20	-18
Bütçe Açığı **	-5,7	-6,4	-9,4	-15,4	-11,1	-10,2	-8,7	-12,3	-3,5	-6,6
Kamu Borcu**	106,1	105,0	110,3	126,8	146	171	157	175	177	186

Kaynak: The Economist Intelligence, (2016) * yıl sonu ** GSYH’ye oranı

Konunun kronolojisine bakmak açısından yukarıda Tablo 1’de “Yunanistan Ekonomik Göstergeleri” incelenmiştir.

Yunanistan kriz sonrası ilk büyümeyi 2014 yılında GSYH’deki % 0,8’lik artış ile göstermiştir. Daha sonra ise küçük bir düşüş ile 2015 yılı GSYH, % -0,3’lik bir kayıp ile atlatılmıştır. 2016 yılında ise Yunanistan GSYH’ sinde ve işsizlikte hafif bir iyileşme görülmeye başlamıştır. Tablodaki verilere göre, Yunanistan ekonomisinde 2006 ve 2015 yılları arasındaki büyüme oranları çok düşük bir seyir göstermiş ya da eksi değerler almıştır. Bu dönemde kamu borçlarında ve faiz oranları ciddi yükselişler görülmesi pek çok bankanın batmasına sebep olmuştur. Sonuçta tüm bu olumsuz gelişmeler Yunanistan bütçe açığını büyütüştür.

Bu dönemde bir başka sorunda göçmenler sorunu olmuştur. Yunanistan’da halen iş gücünün yaklaşık beşte birini oluşturan göçmenler, tarım ve vasıfsız işlerde çalıştırılırsalar da işsizlik sorununun bir parçasını olmaya devam etmektedirler. Halen Yunanistan, kemer sıkma

⁹ Çatır, Büşra; *Yunanistan’da Sular Durulmuyor: Üçüncü Kurtarma Paketi, Siyasi Kriz ve Erken Seçim* İktisadi Kalkınma Vakfı Değerlendirme Notu: (150), 2015.

politikalarını; özelleştirme, riskli kredilerin devri, yeni emeklilik yasası ve modern gelir vergisi sistemleri ile sürdürmektedir.¹⁰

1.3. Krizin Yunanistan Turizmine Etkileri

Kriz döneminde Yunanistan'a gelen turist sayısı (krizin ilk 2 yılı hariç) yıllık yaklaşık % 10, turizm gelirleri de % 5 artış göstermiştir. Yunanistan için oldukça önem arz eden turizm sektörünün büyüklüğüne bakıldığında turizm gelirlerinin GSYH'ya oranı % 18 olarak görülür. Bu özelliğini kriz döneminde de sürdüren sektör, ziyaretçi profili bakımından ise genel olarak Avrupalı turistlerden oluşmaktadır. Turistlerin % 88'i Almanya ve İngiltere başta olmak üzere Avrupa ülkeleri vatandaşlarından oluşurken Asya ve Amerika'dan gelenlerin sayısında da bu dönemde ciddi artışlar göstermiştir. Çin'den gelen turistlerin sayısında % 160, Rusya'dan gelen turistlerde % 54 ve Türkiye'den gelen turistlerde % 35 artışlar gerçekleşmiştir.

2016 yılında Avrupa dışından Yunanistan'a gelenlerin sayısı % 12 düşerek 7,5 milyona gerilemiş ve Avrupa ülkelerinden gelen ziyaretçi sayısı da % 15 artarak 17,2 milyona yükseltmiştir.¹¹ Yunanistan'ın kriz öncesi ve sonrasında turizm sektör yapısının incelendiği ve değerlendirildiği rakamlar Tablo 2.'de verilmiştir. Tablo'ya göre turizm gelirleri krizin çıktığı yıla kadar ortalama % 10'larda artış trendini gösterirken 2008'den sonra ilk iki yıl % 15 düşüş göstermiştir. Daha sonra toparlanan turizm gelirleri normal seyrine kavuşmuştur.

Tablo 2: 2006-2016 Dönemi Yunanistan'ın Turizm Geliri (Milyon \$)

Yıllar	Turist Sayısı (Bin) ve Artış Oranları			
	TURİZM GELİRİ	ARTIŞ %	TURİST SAYISI	ARTIŞ %
2006	14.495	7,75	16.039	8,63
2007	15.687	8,22	16.165	0,79
2008	17.586	12,11	15.939	-1,40
2009	16.027	-8,87	14.915	-6,42
2010	13.858	-13,53	15.007	0,62
2011	16.256	17,30	16.427	9,46
2012	14.671	-9,75	15.518	-5,53
2013	17.436	18,85	17.920	15,48
2014	19.481	11,73	22.033	22,95
2015	17.260	-11,40	23.599	7,11
2016	16.138	-6,50	24.800	5,08

Kaynak: Knoema (2017), Turizm Güncel, (2017).

Turist sayısı bakımından; kriz öncesi, kriz dönemi ve sonrasında sapma olmadığı görülmektedir. Hatta 2014 yılından itibaren yüksek rakamlara ulaşarak 2016 yılını 24,8 milyon turist ile kapatmıştır. Bu döneme ait turizm göstergeleri mercek altına alındığında aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.¹²

- Yunanistan turizm, gelen turist sayısı bakımından, 2013'den 2014'e yaklaşık % 22 artış göstermiştir.

¹⁰ Wall Street Journal; Yunan İhtiyati Fırsatları Kurtarma Sonrasında Olası Yol Açtı, (05.05.2017-b)

¹¹ Turizm Güncel Com; Yunanistan 2016'da kaç turist ağırladı, ne kadar turizm geliri elde etti, <http://www.turizmguuncel.com/haber/> 2017.

¹² Kapiki, Soultana. Tania; *The Impact of Economic Crisis on Tourism and Hospitality, Results from a Study in Greece*, Central Avropean Review of Economics and Finance, Vol. 2: 1, 19-30, 2012.

- 2015 yılında ortalama turist harcamaları 578 Avro'ya 2016 yılında da 542 avro'ya düşmüştür.¹³
- 2016 yılında turist sayısını yüzde 5,1 oranında artışını sürdürerek 24,8 milyona çıkmıştır.¹⁴
- Krizin ilk yıllarında turizm gelirlerinde yaklaşık % 6,5 oranında düşüş yaşayan Yunanistan, 2016 yılında 15,4 milyar dolar turizm geliri elde etmiştir. Yunanistan, Avrupa'dan gelen ziyaretçilerin yaptığı harcamalarda yüzde 3, Avrupa dışı ülkelere gelenlerin harcamalarında ise yüzde 15'lik düşüş ile yılı kapamıştır.¹⁵
- Yunanistan ağırladığı yaklaşık 25 milyon turistin % 50'den fazlası yaz aylarında özellikle % 20'si Ağustos ayında gelmektedir. Çin turizm pazarının kilidinin açılması ile büyük potansiyel oluşmuş ve buradan beklentiler artmıştır.

1.4. Kriz Döneminde Yunanistan Turizminin Yeniden Yapılanma Süreci

Yunanistan'da kriz döneminin ilk iki yılının hemen ardından yükseliş trendine giren turizm sektörünün büyümesinde beş temel faktöre etkili olmuştur. Bunlar:

- Yunanistan'ın 2012 Siyasi seçimleri ile birlikte yeniden bir büyüme ve gelişme sürecine girilmesi gelen ziyaretçi sayısını artırmıştır.
- Akdeniz çanağında bulunan Mısır, Tunus ve Suriye gibi ülkelerin siyasi sorunlar yaşaması ibreyi Yunanistan'a çevirmiştir.
- Bu dönemde Yunanistan'da fiyatlar düşmüş fakat kaliteden ödün verilmemiştir.
- Turizm yatırımları bürokrasisinde gelişmeler kaydedilmiş ve esneklikler, istisnalar ve muafiyetler bölgeyi çekici hale getirmiştir.
- Ada turizmi ve ulaşımına önem verilmiş, Adalar Kruvaziyer Taşıma Ağı ve marinalarının geliştirilmesi projeleri hayata geçirilmiştir.

Yunanistan'a ilginin artmasında en büyük pay fiyatların düşmesidir. Genel olarak fiyat düşüşleri otelciler için olumsuz, sektör için olumlu sonuçlar doğurur. Yunanistan'da kriz ile aynı anda görülen fiyat düşüşleri tur operatörlerini harekete geçirmiştir. Çünkü Türkiye dahil

¹³Turizm Databank, *Yunanistan Turizm Verileri, 2016, Turizm Gelirlerinde Düşüş Sürüyor*, <http://www.turizmdatabank.com/haber/yunanistan-turizm-verileri-2016-turizm-gelirinde-dusus-suruyor>, (29.09.2017).

¹⁴ Turizm Güncel Com, 2017

¹⁵ Turizm Databank, 2017

Akdeniz Bölgesi Ülkelerin çoğunluğunda turizmin idaresi, büyük tur operatörlerinin elindedir.¹⁶

Almanya Deutsche Bank Başkanı, Thomas Mayer, “Yatırımcılar Piyasa Bilgi Notu”na verdiği mülakatta; Yunanistan’ın kriz ile birlikte Avro Bölgesinden ayrılması durumunda turizm gelirlerini artıracığını ve yakın zamanda Türkiye’nin önüne geçeceğini işaret etmiştir. Ayrıca Yunanistan’ın Avro Bölgesinden çıkması durumunda fiyat avantajlarını ele geçirerek Türkiye’den daha ucuz konuma gelmesi ile birlikte pazar payını artıracığını iddia etmiştir.¹⁷

1.5. Kriz Döneminde Yunanistan Turizminin Kısa Vadeli Stratejik Hedefleri

Yunanistan kriz ile ortaya çıkan bu ara dönemde fiyat avantajlarını değerlendirmek düşüncesi ile bir dizi çalışmalar içerisine girmiştir. Bunlar; turizm teşvik yasaları çıkarmak, gümrük ve yatırımlarda çeşitli bürokratik kolaylıklar sağlamak ve etkin tanıtım çalışmaları başlıkları altında ele alınmıştır. Bunların yanı sıra çeşitli stratejik hedefleri de politikalarına dahil etmişlerdir. Bunlar; Gelen turist sayısını artırmaktan çok, kaliteli turist çekmek, yatak sayısını artırmak ve otelciler kanalı ile tanıtım ve pazarlama yapmak gibi politikalar. Ayrıca Türk turistleri ve yakın çevre ülke vatandaşlarını Yunanistan’a ve Ada’lara çekmek için Ada’ları ve Marinaları etkin kullanmak ve Yunanistan-Akdeniz kültürünü turizm gelirine dönüştürmek şeklinde sıralanmıştır.

2. KRİZİN TÜRKİYE TURİZMİNE ETKİLERİ

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), 2015 yılına ilişkin turizm istatistiklerine göre; Türkiye turizmi krizin ilk iki yılında (2009-2011) yaklaşık % 20 büyüme gerçekleştirirken 2013-2014 yıllarında % 5 büyüme göstermiştir. Daha sonra 2015 yılında % 8,3 azalarak düşüşe geçmiştir. Türkiye’nin 2015 yılı zararı, yaklaşık 3 milyar dolar olmuştur. Zararın dolaylı etkisi ile birlikte 10 milyar dolar olduğu tahmin edilmektedir. Turizm gelirlerindeki düşüşler 2016 yılında da % 33 oranlarına kadar çıkarak devam etmiştir. 2015 öncesi yükselişler Yunanistan krizi ile kısmen ilgili iken 2015 ve sonrasında görülen düşüşler konu ile ilişkilendirilemeyecek düzeyde farklılıklar arz etmektedir. Bu dönemde Türk turizminde gelir düşmesinin ana nedenleri: Rusya’nın kendi içinde ve Türkiye ile yaşadığı ekonomik ve siyasi sıkıntılar, Almanya’daki işsizlik sorunu, Dünya genelindeki terör ve Türkiye’nin çevresinde yaşanan siyasi buhran olarak özetlenebilir. 2014 yılında 34,3 milyon olan turist sayısı 2015’de 32,4 milyona, 2016 yılında da 22,1 milyona düşmüştür. Son yıl yaklaşık 10 milyon turistin azalması Türkiye turizm tarihinde istisnai bir olay olarak değerlendirilmesine rağmen turizmde orijin ülkeler ile hala iyi ilişkiler ve yeni sözleşmeler yapılabilmemiş değildir.

Yunanistan’ın kriz ile birlikte turizmde atağa kalkması ve yeni turizm politikaları geliştirmesi Akdeniz Çanağı Bölgesinin Dünya’da ağırladığı turist sayısını artırmıştır. Yunanistan’ın hizmet ve turizm yatırımlarının bu talebi karşılayacak büyüklükte olmaması benzer ve alternatif ülke olan Türkiye için bir avantaj olmuştur. Bu dönemde bölgeyi temsil eden Mısır, Tunus ve Fas gibi ülkelerin siyasi, İtalya, Fransa, Portekiz ve İspanya gibi ülkelerin de ekonomik sorunlar içerisinde bulunması Yunanistan’ı turizmde avantajlı duruma getirirken Türkiye’yi de gündeme almıştır. Bu gelişmelerin sonucunda Tablo 3’de gösterildiği

¹⁶ Daş, Savaş; *Kriz Aşılıyor*. Turizm Güncel Com, (06.06.2014).

¹⁷ Şenerdem, Enis; *Yunanistan Avro’dan Çıkarsa Türkiye Etkilenir Mi?* BBC Türkçe Gazetesi, 2015

gibi Türkiye turizm gelirleri ve turist sayıları kriz sonrası ortalama % 18'lerde artış göstermiştir.

Tablo 3. 2006-2016 Dönemi Türkiye'nin Turizm Gelirleri (Milyon \$), Turist Sayısı (Bin) ve Artış Oranları

YILLAR	TURİZM GELİRİ	ARTIŞ %	TURİST SAYISI	ARTIŞ %
2006	18.594	-8,50	19.820	
2007	20.943	12,63	23.341	17,76
2008	25.415	21,35	26.337	12,84
2009	25.065	-1,38	27.077	2,81
2010	24.931	-0,53	28.632	5,74
2011	28.116	12,78	31.456	9,86
2012	29.351	4,39	31.783	1,04
2013	32.309	10,08	34.910	9,84
2014	34.306	6,18	36.838	5,52
2015	31.465	-8,28	36.245	-1,61
2016	22.108	-29,74	25.352	-30,05

Kaynak: TC KTB, (2017-a,b)

2008 yılında yükselişe geçen turizm gelirleri 2009'da küçük bir düşüşten sonra 2010 yılında hafif bir duraklamaya girmiş ve 2011-2014' döneminde büyüme devam etmiştir. 2015 yılında düşüşe geçen Türkiye turizmi yılı % -8,28 kayıp ile geçirmiş ve ardından gelen 2016 yılında bu kayıp %-29'lara kadar yükselmiştir. Türkiye'nin 2015'de turizmde yaşadığı sıkıntılar onu başka ve yeni pazarlara girme politikasına itmiştir. İzlenen bu politika, sahip olunan üstün turistik tesisleri ve doğal yapıyı farklı mecralarda değerlendirmek ve pazarlamak fikrinden kaynaklanmaktadır. Çünkü ülkede 2017 yılı ilk 6 aylık turizm gelirleri hala önceki yıla oranla düşük çıkmıştır. Turizm gelirler 1 Ekim 2017 itibari ile ancak yükselişe geçmiş ve geçen yıla oranla 3 milyar dolarlık bir artış göstermiştir. Yunanistan'ın ise son dönemde artan talebi (esnek olmayan turizm arzı nedeni ile) tek başına karşılaması mümkün olmadığından Türkiye ile ortaklık yapması beklenmektedir. İki ülkenin; benzer iklimler ve benzer özellikler göstermesi onları birbirlerinin tamamlayıcısı durumunda getirmiş ve işbirliğini artırmıştır. Sonuç olarak Yunanistan'da görülen turizm talep artışlarının her şeye rağmen Türkiye'ye olumlu yansımaları beklenmektedir.

3. TURİZMİN YUNANİSTAN VE TÜRKİYE EKONOMİSİNDEKİ ÖNEMİ

Nüfusu yaklaşık 11 milyon olan Yunanistan için turizm kriz döneminde vazgeçilemez bir gelir kaynağı özelliği göstermiştir. Yunanistan'ın 2007 yılına kadar turizm gelirleri ve gelen turist sayıları devamlı artmıştır. Yaşanan kriz ile turizmde de bunalıma girilmiştir. Bu durum Yunanistan turizminde çekicilik yaratacakken tam tersine 2008 de düşüş, 2009 ve 2010'da durgunluğa sebep olmuştur. Ancak 2011 yılı itibari ile de tekrar ilerleme görülmeye başlamıştır. Pasif turizm değerleri ise (yurt dışına çıkan vatandaş sayısı), 2011 yılında artış göstermiştir. Bunun nedeni, krizden bunalan çok sayıda Yunan halkının tatil yapma ve iş arama düşüncesi ile yurt dışına çıkış yapması olmuştur.

Bölge'de iddialı olan iki ülkenin mukayesesi açısından aşağıda Tablo 4.'de ülkeler turizm göstergeleri ve sıralamalarına yer verilmiştir.

Tablo 4. Türkiye ve Yunanistan Turizmi Temel Göstergeleri ve Dünya Sıralamaları

GÖSTERGELER	TÜRKİYE		YUNANİSTAN	
	SIRALAMA	DEĞER	SIRALAMA	DEĞER
Yatak Kapasitesi	3.	1.440.000	10.	771.271
Turist Sayısı (Avrupa)	4.	41.4000.000*	10.	21.850.000
Turist Sayısı (Dünya)	6.	41.4000.000*	17.	21.850.000
Turizm Gelirleri (Milyar \$)	10.	34,31	23.	17,78
Turizm Giderleri (Milyar \$)	12.	5,48	17.	2,21
Yurt Dışına Çıkan Vatandaş Sayısı	11.	7.982.264	15.	3.778.400
Turizm Yatırımları (Milyar \$)	12.	15,7	6.	3,7
GSYH'ye Katkısı (Milyar \$)	13.	29,5	6.	15,8
GSYH'ye Toplam Katkı (Milyar \$)	14.	95,8	5.	39,1
Turizmin İhracata Oranı %	5	21,80	1.	62,64
Toplam Turizm İstihdam (Kişi)	22.	2.139.200	7.	699.900
Doğrudan Turizm İstihdam	29.	579.800	6.	340.300
Toplam Geceleme	6.	414.150.000	17.	182.600.000

Kaynak: TÜİK Araştırma Raporları, 2015. *Yurtdışında yaşayan vatandaşlar dahil.

Turizm gelirleri kriz öncesi GSYH'nin % 17,3'ü iken sonrasında % 15,5'e düşmüştür. Fakat daha sonra gelirlerin yaklaşık % 23 artması ile eski değerlerine geri dönmüştür. Aynı şekilde sektörün istihdama katkısı da kriz sonrası düşüş göstermiş daha sonra tekrar toparlanmıştır. Aynı şekilde turist sayısında, gelirlerinde, kişi başı turist harcamalarında ve dünyadaki turizm pazar payında önce düşüş daha sonraki yıllarda yükseliş göstermiştir.

Türkiye, 2014 yılında gelen turist sayısı bakımından, Avrupa'nın 4. Dünyanın 6. büyüklükte turizm ülkesi olarak 41,4 milyon turist çekmiş ve Dünya'da önemli bir turistik merkez olmuştur. Yarattığı doğrudan 579,8 bin, toplamda 2,1 milyon istihdam ile dünyada 22 ve 29. sıraları işgal ederken, GSYH içerisinde turizmin doğrudan payı 29,5 milyar dolar, toplam payı ise 95,8 milyar dolar'a yükselmiştir. Turizmin yarattığı istihdam dünya sıralamasında 13. ve 14. sıralarda iken yatak kapasitesi bakımından 1,44 milyon yatak ile 3. sırada yer almıştır. Bu dönemde Yunanistan 771 bin yatak ile 10. sırada kendisine yer bulmuştur. 1983'de 411 milyon dolar olan turizm gelirleri 2014 yılında 34,31 milyar, 2015'de 31,46 milyar ve 2016 yılında 22,11 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir.^{18 / 19} Turizm gelirlerinin ihracata oranı bakımından Türkiye 5'de Yunanistan ise 1. sırada yer almışlardır. Türkiye'nin Turizm gelirlerinin ihracata oranı, 1983 yılında % 7,2 iken; 2014 yılında % 21,8 ve 2015'de 21,9 olmuştur. Ancak 2016 yılında tekrar bir düşüş göstererek % 15,5'e gerilemiştir.²⁰

Türkiye ekonomisinde turizm, en gözde sektörlerden biridir. Ülkede turizmin ekonomik katkılarının yanı sıra sosyo-kültürel etkileri de dikkat çekici boyutlardadır. 1983 yılı, Türk turizmi için canlanma döneminin başlangıcı kabul edilir. O yıldan günümüze, turizm de; hem turist sayısı hem de turizm gelirleri yönünden önemli artışlar gerçekleşmiştir. Türkiye, 21. yüzyıla turizmde 1 milyon yatak kapasitesi, yılda 25 milyon turist ve 15 milyar dolar gelir vizyonu ile girmiştir. 2020'de İspanya, İtalya, Yunanistan ve Türkiye'nin bulunduğu Akdeniz Bölgesi'nin 332 milyon turist çekeceği tahmin edilmektedir.²¹

¹⁸ TC KTB; *Sınır Giriş-Çıkış İstatistikleri*, TC Kültür ve Turizm Bakanlığı Resmi Web Sayfası, 2017-b

¹⁹ TC KTB; *İşletme Belgeli Tesisler*, Konaklama İstatistikleri, TC Kültür ve Turizm Bakanlığı Resmi Web Sayfası, 2017-c

²⁰ TC Kalkınma Bakanlığı, *Temel Ekonomik Göstergeler*, Resmi Web Sayfası, 2017

²¹ Çoban, Orhan, Özcan, Ceyhan Can., *Türkiye'de Turizm Gelirleri-Ekonomik Büyüme İlişkisi: Nedensellik Analizi*. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi. 8(1): 243, 2013.

İki ülke arasında yaşanan tatlı rekabetin ölçülerini izlemek adına her iki ülkeye gelen konukların kalış sürelerinin incelendiği Tablo 5 aşağıda verilmiştir. Türkiye'ye gelen turistler yaklaşık ortalama 10 gün geceleme yaparken bu rakam 2016 yılında 11,4 geceye çıkmıştır. Türkiye'de ortalama geceleme sayısı % 10 ortalama ile seyrederken birden son yıl % 11,4'e çıkmıştır. Aynı durum Yunanistan turizmi için de geçerlidir. Yunanistan'da önceki yıllarda % 9 dolaylarında olan geceleme sayısı 2016 yılında 10,3 geceye çıkmıştır. Buna sebep, her iki ülkede de turizm ürün fiyatlarının kriz sonrası düşük olması gösterilmiştir.

Tablo 5. 2006-2016 Dönemi Yunanistan ve Türkiye'de Ortalama Geceleme

YILLAR	TÜRKİYE'DE ORTALAMA GECELEME	YUNANİSTAN'DA ORTALAMA GECELEME
2006	12,0	10,10
2007	11,3	9,97
2008	11,0	9,57
2009	11,2	9,48
2010	10,8	9,34
2011	11,0	9,19
2012	10,8	9,20
2013	10,2	9,06
2014	10,0	9,10
2015	10,1	9,80
2016	11,4	10,30

Kaynak: ELSTAT, (2014), TC KTB, (2017-c) ve EC Eurostat Statistics (2017).

Tablo 6.'da Dünya'da önemli turizm ülkelerinin turizm gelirleri/ihracat oranlarına yer verilmiştir. Tablo 6.'da yer alan değerler her iki ülkenin Dünya'da ihracat sıralaması ve turizmdeki yerlerini göstermesi bakımından önemlidir. Yunanistan turizm gelirlerinin ihracatı içerisindeki payının Dünya'da ilk sırada olduğu görülmektedir. Türkiye bu alanda 5. Fransa 7. ABD 8. Almanya ise 11. Sırada bulunmaktadır.

Tablo 6: Ülkeler Turizm Gelirleri (Milyar \$) ve İhracata Oranları (%)

SIRA NO	İHRACAT DERECESİ	ÜLKELER	TOPLAM İHRACAT	TURİZM GELİRİ	TURİZM/ İHRACAT
1	61	YUNANİSTAN	28,39	17,78	62,64
2	67	Mısır	24,81	12,38	49,93
3	72	Fas	16,78	6,44	36,38
4	12	İspanya	458,10	95,49	20,85
5	29	TÜRKİYE	151,70	33,07	21,80
6	70	Tunus	17,46	2,35	13,46
7	7	Fransa	610,50	56,70	8,58
8	3	ABD	1.575,00	172,90	8,50
9	11	İtalya	474,00	43,90	7,72
10	1	Çin	2.210,00	51,70	2,87
11	4	Almanya	1.493,00	41,30	2,73
12	9	Rusya	515,00	13,13	2,55

Kaynak: The Economist Intelligence, (2015)

4. TURİZM GELİRLERİNİN YUNANİSTAN VE TÜRKİYE GSYH' SİNE KATKILARI

Turizm gelirlerinin, GSYH'ye doğrudan katkısı; turizm işletmelerinin, turistlerin ve kamunun tatil yörelerindeki harcamalarından oluşur. Bunlar, seyahat ve iş amaçlı turistlerin, turistik işletmelerin ve hükümetlerin turistik ürün ve hizmet harcamalarını kapsar. Tablo 7'de iki ülke ile birlikte Akdeniz Çanağında yer alan ülkelerin GSYH sıralamaları ve turizm gelirleri sıralamalarına yer verilmiştir.

Tablo 7: 2015 Yılı Yunanistan ve Türkiye'nin GSYH, Turizm Gelirleri ve Sıralaması

TURİZM SIRA NO	GSYH SIRA NO	ÜLKE VE BÖLGELER	MİLYAR (\$) 2015
1	5	Fransa	102,6
2	7	İtalya	87,9
3	9	İspanya	78,3
4	13	TÜRKİYE	37,6
AVRUPA ORTALAMASI			19,4
DÜNYA ORTALAMASI			16,6
5	27	Mısır	16,5
6	28	YUNANİSTAN	15,8
7	33	Portekiz	13,9
8	61	Tunus	3,6
9	90	Malta	1,5
10	91	Kıbrıs	1,5

Kaynak: WTTC, (2015).

Yunanistan'da 2014 yılında turizmin GSYH'ye doğrudan katkısı 15,8 milyar Dolar olarak gerçekleşmiştir (Bu rakam GSYH'nin % 7'sidir). Bu dönem de ekonomisine en çok doğrudan katkıyı Fransa turizm gelirleri yapmıştır. İkinci sırada İtalya, 3'de İspanya ve 4. sırada Türkiye bulunmaktadır. Yunanistan ise altıncı sırada yer almıştır. Daha sonra 2016 yılında Türkiye GSYH'si 857,7 milyar dolar, Yunanistan'ın ki ise 194 milyar dolar olarak gerçekleşerek bu sıralamaları değiştirmiştir. Yunanistan'ın 2025 hedefi ise 18,5 milyar Dolar olarak belirlenmiştir. Turizmin Türkiye ekonomisine doğrudan katkısı ise, 37,6 milyar dolar'dır.²²

GSYH'ye sağlamış olduğu dolaylı ve uyarılmış katkıları da kapsar. Dolaylı katkı; ikinci derece harcamalar ve uyarılmış harcamalardan oluşur. Bunlar, ekonomiye etki eden, seyahat ve turizm yatırım harcamaları, altyapı harcamaları, turistik ürün harcamaları, yeni otel inşaatı vb. harcamalardan oluşur. Bu harcamaların bir kısmını kamu, bir kısmını da turizm işletmeleri ve yerli halk yapar. Kamu harcamaları; pazarlama ve tanıtım, havacılık ve alan hizmetleri, yönetim ve güvenlik hizmetleri şeklindedir. Dolaylı harcamalar, turizm işletmeleri tarafından yurtiçinden satın alınan mal ve hizmet ödemelerini kapsar ve bir şekilde toplam harcamaların hesaplanmasında da baz alınır. Bu harcamalar: temizlik maddeleri, gıda maddeleri, yakıt ürünleri vb. mal ve hizmetlerin satın alınmasına yönelik giderlerdir.

Bunların yanı sıra istihdam harcamaları da GSYH içerisinde doğrudan, dolaylı ve uyarılmış şekillerde kendisini gösterir. Turizmin destek olduğu diğer sektörlerle birlikte oluşturduğu ekonomik büyüklük, Tablo 8'de verilmiştir. Yunanistan ekonomisinin yüzde

²² Sabah Gazetesi; *Yunanistan'ın Umudu Türk Turistler*, <http://www.sabah.com.tr/dunya>, (01.04.2015)

16,3'ünü turizm gelirleri oluştururken bu oran Türkiye ekonomisi için oldukça düşük, % 5 olarak bulunmuştur. 2014 yılında Turizmin Yunanistan GSYH' sine toplam katkısı % 17 ile 39,1 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir (Yatırım, tedarik zinciri, bağlı gelir etkileri ve daha geniş etkileri dahil olmak üzere). Turizmin topla katkısı 2025 yılında 3,2 oranında büyüyerek 45,9 milyar dolar'a yükselmesi beklenmektedir (GSYH'nin % 19,8'i). Aynı şekilde yıllık büyümede % 3,7 olarak hedeflenmektedir. Türkiye turizminin ekonomisine toplam katkısı 2014 yılında 98,5 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir (GSYH'nin % 4,3'ü). Turizmin toplam katkısı doğrudan katkısının neredeyse iki buçuk katı civarındadır. Burada Türkiye 4, Yunanistan da 5. sıradadır.

Tablo 8. Yunanistan ve Türkiye Turizm Gelirlerinin GSYH'larına Toplam Katkısı

TURİZM SIRA NO	GSYH SIRA NO	ÜLKELER	Milyar \$
1	6	Fransa	254,8
2	7	İtalya	216,7
3	8	İspanya	214,4
4	14	TÜRKİYE	95,8
DÜNYA ORTALAMASI			58,3
AVRUPA ORTALAMASI			45,4
5	29	YUNANİSTAN	39,1
6	30	Portekiz	36,4
7	31	Mısır	36,0
8	71	Tunus	7,4
9	86	Kıbrıs	82,4
10	103	Malta	2,9

Kaynak: WTTC, (2015).

Yunanistan yabancı sermaye turizm yatırımlarının yıllık ortalama % 4,7 büyüme oranı ile 2025'de 4,4 milyar Avro olması beklenmektedir. Akdeniz Çanağında yer alan ülkelerin turizm yatırımlarının ulusal yatırım içerisinde ki payları ve sıralamalarını gösteren Tablo 7. aşağıda verilmiştir.

Tablo 7: Yunanistan ve Türkiye'nin Turizm Sermaye Yatırımları

TURİZM SERMAYE YATIRIMI	TOPLAM SERMAYE YATIRIMI	ÜLKELER	2014 MİLYAR \$
1	3	Fransa	41,2
2	11	İspanya	17,9
3	12	TÜRKİYE	15,7
4	15	İtalya	12,2
AVRUPA ORTALAMASI			4,6
DÜNYA ORTALAMASI			4,5
5	34	Mısır	4,3
6	38	YUNANİSTAN	3,7
7	43	Portekiz	3,3
8	70	Tunus	0,8
9	102	Kıbrıs	0,3
10	117	Malta	0,2

Kaynak: WTTC, (2015).

Bu alanda Fransa 41,2 milyar dolar ile birinciliğini korurken Türkiye 15,7 milyar ile üçüncü, Yunanistan 3,7 milyar ile altıncı sırayı işgal etmişlerdir. Türkiye 2017 yılı itibari ile toplam turizm yatırımlarını 30 milyar dolara yükselterek sektörü boş bırakmadığını göstermiştir. Tablo'ya göre Avrupa ortalaması ise Dünya ortalamasının üzerinde 4,6 milyar dolar ile yer bulmuştur.

Yunanistan turizm gelirlerinin, GSYH'ya toplam katkısı içerisinde istihdamın katkısı oldukça önemli bir büyüklüktedir. Yunanistan da 2014 yılı rakamları ile turizm sektöründe doğrudan 340,5 bin kişi çalışmaktadır (Toplam istihdamın % 9,4'üdür). Bu rakamlar 2015'de 353 bin 2017 yılında da 600 bin kişi olmuştur. 2025'de, Otellerin seyahat acentalarının, hava yollarının ve diğer yolcu taşımacılığı hizmetlerinin, turistik restoranların, eğlence işletmelerinin % 3,8 oranında büyümesi ile rakamların daha da artması beklenilmektedir. Yunanistan'da turizm sektörü ortalama yıllık % 2,4 artış hızı ile büyümektedir. WTTC (2015) verilerine göre turizm sektörünün Türkiye ve Yunanistan turizm sektörü çalışanlarının doğrudan istihdama katkılarını gösteren Tablo 8. aşağıda verilmiştir. Yunanistan'da doğrudan sağladığı istihdam 340 bindir. Bu rakam ülkedeki toplam istihdamın yüzde 8,8'ine denktir.²³

Tablo 8: Yunanistan ve Türkiye Turizminin Doğrudan İstihdama Katkısı

TURİZM İSTİHDAMI SIRA NO	TOPLAM İSTİHDAM SIRA NO	ÜLKELER	KİŞİ (000)
1	12	Mısır	1322,7
2	15	Fransa	1132,6
3	16	İtalya	1082,0
4	22	İspanya	870,0
DÜNYA ORTALAMASI			827,0
5	29	TÜRKİYE	579,8
6	42	YUNANİSTAN	340,3
7	44	Portekiz	336,8
AVRUPA ORTALAMASI			297,3
8	56	Tunus	230,6
9	132	Malta	28,1
10	134	Kıbrıs	28,0

Kaynak: WTTC, f(2015)

Bu dönemde Türkiye'de doğrudan turizm istihdamı yaklaşık 580 bin kişi olarak gerçekleşirken Dünya sıralamasında 5.'ci olmuştur. Yunanistan hemen altında 340 bin turizm çalışanı ile 6.'cı olmuştur. Bu alanda, Mısır 1. Fransa 2. durumdadır. Önemli turizm ülkelerinin istihdama toplam katkıları ise Tablo 9'da verilmiştir.

Tablo 9: Dünya'da Turizmin Ülke İstihdamlarına Toplam Katkısı

TURİZM İSTİHDAMI	TOPLAM İSTİHDAM	ÜLKELER	İstihdam (000)
1	15	Mısır	2944,1
2	16	Fransa	2714,1
3	17	İspanya	2652,6
4	18	İtalya	2553,0
5	22	TÜRKİYE	2130,2
DÜNYA ORTALAMASI			2076,6
6	41	Portekiz	831,6
AVRUPA ORTALAMASI			749,2
7	47	YUNANİSTAN	699,9
8	62	Tunus	472,8
9	127	Kıbrıs	82,4
10	144	Malta	51,1

Kaynak: WTTC, (2015)

²³ Azınlıkça Gazetesi, Yunanistan'a Gelen Turist Sayısında Büyük Artış, <http://www.azinlikca.net/bati-trakya-haber/-552014.html>, 2014

2015 yılı verilerine göre Türkiye turizminin istihdama toplam katkısı, (doğrudan, uyarılmış ve dolaylı) 2 milyonun üzerindedir. Ancak resmi olarak turizm istihdamı 1,1 milyon kişi olarak kayıtlarda geçmektedir. Yunanistan 700 bin kişi ile 7. Mısır, yaklaşık 3 milyon kişi ile birinci sıradadır.

5. YUNANİSTAN-TÜRKİYE EKONOMİK İLİŞKİLERİ VE TURİZM YAPILARININ KARŞILAŞTIRMASI

Sınır komşusu olmalarına karşın Yunanistan ile Türkiye arasındaki ticaret hacmi çok yüksek değildir. İki ülke 2014'te 5,6 milyar dolarlık ticaret hacmine ulaşmışlardır. Bu dönemde Türkiye, Yunanistan'a 1,4 milyar dolarlık ihracat yaparken, bu tutar toplam ihracatının sadece % 0,9'unu oluşturmuştur. 2015 seçimlerini kazanan Radikal Sol Koalisyon SYRIZA'nın lideri ve Başbakanı Alexis Çipras'ın, "Ege Denizi sadece balıklarındır" çıkışı ile bu dönemde Türk-Yunan ilişkileri tekrar canlanmaya başlamıştır. Avrupa Birliği'ne yapılan ihracattan Yunanistan'ın aldığı pay ise % 2 seviyesindedir.

İthalatta ise Yunanistan'ın payı ihracata kıyasla az da olsa biraz daha fazladır. 2014'te Yunanistan'dan 4,2 milyar dolarlık ithalat yapılmış ve bu tutar toplam ithalatın % 1,7'sine denk gelmiştir. Yunanistan'dan ithal edilen mal ve hizmetlerin AB ithalatındaki payı ise % 4,7 seviyesindedir. Türkiye'nin Yunanistan'a gerçekleştirdiği aylık ithalat yıllardır 100 milyon dolar civarında dar bir bantta dalgalanırken, Yunanistan'dan yapılan ithalat özellikle 2014'ün başlarında ayda 500 milyon dolara yükselmiş, daha sonra sert bir düşüşle aşağı inmiştir. Ardından Yunan hükümetinin çabaları ile 2015 yılında yapılan anlaşmalar sonucunda iki ülke arasındaki ticaret hamcı 5,6 milyara yükselmiştir. Krizin ilk yıllarında Yunanistan'dan yapılan ithalatın düşmesi Yunanistan Avro Bölgesinden ayrılması durumunda bunun Türkiye ticaret yapısını pek fazla etkilemeyeceği yorumlarına neden olmuştur.²⁴

Yunanistan ve Türkiye resort turizmde (deniz, kum, güneş) iki rakip ve bu alanda iddialı ülkeler olarak kabul edilirler. 2014 yılında Türkiye'yi 41 milyon turist ziyaret etmiş ve toplam turizm geliri de 29 milyar avro olmuştur. Aynı dönemde Yunanistan'ı ise 21 milyon turist ziyaret etmiş ve 13,2 milyar avro gelir bırakmıştır. Turist başına harcamada da Türkiye Yunanistan'ın önünde yer almaktadır. Türkiye de turistlerin kişi başı 707 avro harcarken, Yunanistan'a gelen turistler kişi başı 633 avro harcamışlardır. Krizin bir etkisi sonucu 2014'te Avro'da yaşanan değer kaybı, ülkenin turizmde rekabet gücüne katkı sağlamasına rağmen aynı durum turizm gelirlerine yansımamıştır.

Kriz döneminde Yunanistan'ın Türk turistleri çekebilmek için bir dizi etkinlik düzenlemesi ve çeşitli vize kolaylıkları sağlaması olumlu netice vermiştir, Türk'lere yönelik ada turları ve özel indirimli atraksiyonlar yapması Yunanistan turizm gelirlerini artırmış Türkiye turizm giderlerini de yükseltmiştir. Şu anda Türkler Gürcistan'dan sonra en çok Yunanistan'ı ziyaret ülke vatandaşlarıdır. Seyahat Acentalar Birliği (TÜRSAB) verilerine göre 10 yıl önce Yunanistan'dan Türkiye'ye gelen turist sayısı 584 bin iken, bu rakam % 42 artarak 2014'te 830 bine yükselmiştir. Diğer taraftan, 2005 yılında 141 bin Türk Yunanistan'ı ziyaret etmişken, 2014 de beş kattan fazla artış göstererek 741 bine ulaşmıştır. Son dönemlerde özellikle adalar için uygulanan 'vizesiz tatil' uygulaması, ziyaretçi sayısını ciddi

²⁴ Şenerdem, Enis; *Yunanistan Avro'dan Çıkarsa Türkiye Etkilenir Mi?* BBC Türkçe Gazetesi, 2015

bir şekilde artırmış ve turist profilini değiştirmiştir. 2016 yılında Yunanistan'ı ziyaret eden Türk turist sayısı 1,15 milyon kişiye ulaşmıştır.²⁵

Yunanistan'da en çok harcamayı Rus turistlerden sonra Türkler, en az harcamayı da İsraililer yapmaktadır. Türkler, Yunanistan'da lüks otel ve restoranları tercih ederek daha fazla harcamaya neden olmaktadır. Son üç yılda, Yunanistan'a gelen Türk turist sayısında yüzde 260'lık bir artış gözlenmiştir.

Turizm, Yunanistan ekonomisinde toplam gelirlerinin beşte birini karşılamaktadır. Yunanistan krize kadar en yüksek turizm gelirini 2007 yılında elde etmiştir. Mali kriz uluslararası borsaları etkilemiş ve Avro'yu aşağı çekmiştir. 2007-2009 döneminde turizmin, GSYH içindeki payı ve ortalama kişi başı turist harcamaları düşmüştür. Ayrıca toplamda dünya turizm pazarı içerisindeki payı azalmıştır. Konunun daha iyi anlaşılması bakımından aşağıda Tablo 10'da Yunanistan Turizm Gelir ve Giderlerinin ülke GSYH ve toplam ihracatına oranları verilmiştir.

Tablo 10: Yunanistan Turizm Gelirlerinin GSYH ve İhracata (Milyar \$) Oranları

Yıllar	Turizm Geliri	GSYH	Değişim %	Turizm Geliri/GSYH	Toplam İhracat	Değişim %	Turizm Geliri/İhracat
2006	14,50	273,32		5,30	20,75		69,86
2007	15,69	318,50	16,53	4,93	23,58	13,64	66,53
2008	17,59	354,46	11,29	4,96	26,38	11,87	66,66
2009	16,03	330,00	-6,90	4,86	20,47	-22,40	78,30
2010	13,86	299,33	-9,29	4,63	27,95	36,54	49,58
2011	16,26	287,80	-3,85	5,65	33,90	21,29	47,95
2012	14,67	245,67	-14,64	5,97	35,45	4,57	41,39
2013	17,44	239,86	-2,36	7,27	36,60	3,24	47,64
2014	19,48	236,08	-1,58	8,25	36,08	-1,42	53,99
2015	17,26	195,86	-17,04	8,81	25,31	-29,85	68,19
2016	16,14	194,56	-0,66	8,29	27,80	9,84	58,05

Kaynak: Statista, (2017), Knoema (2017)

Yunanistan ihracatında krize kadar devamlı bir artış trendi gözlenirken 2008'de 26,38 milyar dolar olan ihracatı 2009'da birden 20,47 milyar dolara düşmüştür. Fakat turizm gelirleri 2010 ve 2012 yılı hariç kriz sonrası hızlı bir yükseliş göstermiştir. Yunanistan turizm gelirleri 2014'de 19,48 milyar dolar, 2015'de 17,26 milyar dolar, 2016'da 16,14 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Bu dönemde (2014) ihracatı, 36,08, 2015'de 25,31 ve 2016 yılında 27,80 milyar olarak gerçekleşmiştir. Özellikle 2011'den itibaren turist sayılarında görülen yüksek artışlar, turizm gelirlerinin GSYH ve ihracat içerisindeki payını sürekli (2016 hariç) artırmıştır. Bu düşüşte turistik ürün fiyat indirimlerinin etkili olduğu düşünülmektedir. Çünkü bu dönemde turist sayısı % 5,08 artarken turizm gelirleri %-6,5 düşüş göstermiştir.²⁶ Turizm giderleri bakımından ise durum pek fazla farklı değildir. Kriz dönemi boyunca ekonomik sıkıntıların bir yansıması olarak pasif turizm giderleri düşüş göstermiştir. Daha ayrıntılı değerler aşağıda Tablo 11'de verilmiştir. Yunanistan ithalatı, 2008'de 92,58 Milyar dolarla zirve yapmış fakat daha sonra krizin etkisi ile tekrar düşüşe geçerek 2014 yılını 63,47 milyar, 2015'i 47,21 milyar ve 2016 yılını da 47,50 milyar dolar olmuştur. Bu dönemde turizm

²⁵ Turizmde Bu Sabah; *Türkiye Yunanistan'ın 7. Büyük Turizm Pazarı Oldu*, (14.12.2016).

²⁶ Hakimiyet Gazetesi, *Yunanistan'ın Turizm Geliri Arttı*. (30.04.2014).

giderleri ise 2014’de 4 milyar dolar, 2015’de 3,54 milyar dolar ve 2016 yılında 3,45 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 11: Yunanistan Turizm Giderlerinin (Milyar \$), İthalata Oranı ve Yurt Dışına Çıkan Vatandaş Sayısı (Bin)

Yıllar	Turizm Gideri	Değişim %	Çıkan Vatandaş	Değişim %	Toplam İthalat	Değişim %	Turizm Gideri/İthalat
2006	3,00	-	3.318	-	63,62	-	4,72
2007	3,43	14,18	3.519	6,05	78,53	23,44	4,37
2008	3,95	15,04	3.765	6,98	92,58	17,89	4,26
2009	4,12	4,41	3.835	1,86	69,45	-24,98	5,93
2010	3,40	-17,45	3.799	-0,94	66,91	-3,66	5,08
2011	3,81	11,94	4.942	30,06	67,39	0,72	5,65
2012	3,01	-21,04	4.681	-5,26	63,33	-6,02	4,75
2013	3,77	25,35	4.594	-1,86	62,17	-1,83	6,06
2014	4,00	6,18	5.802	26,30	63,47	2,09	6,30
2015	3,54	-11,60	6.291	8,43	47,21	-25,62	7,49
2016	3,45	-2,60	6.153	-2,19	47,50	0,61	7,25

Kaynak: Statista (2017), Knoema (2017)

Ancak yurt dışına çıkan vatandaş sayısı 2008’de 3,76 milyon iken devamlı artış göstererek 2016 yılında 6,15 milyona ulaşmıştır. Doğal olarak da ithalat içerisindeki payı da % 7,25 seviyelerine kadar yükselmiştir. Yurt dışına çıkan sayısının bu denli artışının nedeni, büyük bir orada Yunan vatandaşının 2011 yılından itibaren iş arama düşüncesi ile yurt dışına çıkışları gösterilmektedir. Yurt dışına çıka Yunan vatandaşlarının artışına rağmen turizm giderlerinin düşmesi ise tamamen krize endekslidir.

Türkiye’de turizm hem doğrudan hem dolaylı hem de uyarılmış şekillerde ekonomiye etkiler göstermektedir. Bu etkilerle ilgili olarak TÜİK’in yaptığı araştırmasına göre, Türkiye’de faaliyet gösteren balıkçılık sektörü ürünlerinin % 51’i, Gıda ve içecek ürünlerinin % 20’si, mobilya sanayinin % 14’ü turizm sektörüne satılmaktadır.

- Turizm sektörü, gıda ve içecek üretimine yılda 4 milyar dolar uyarma yapmaktadır.
- Turizm sektörü, tarım ve hayvancılık sektöründen, yılda yaklaşık 2 milyar dolarlık alım yapmaktadır.
- Turizm sektörü, seyahat firmalarına 4,8 milyar dolarlık katkı sağlamaktadır.
- Enerji sektöründe yıllık 1 milyar dolarlık canlanma yaratmaktadır.
- Sektör; tasarım, dekor, marka ve su gibi faaliyetlere 1,3 milyar dolar harcamaktadır.
- Konaklama tesisleri yılda 9 milyar dolarlık satın alım ile yıllık, toplam ekonomiye net 11 milyar dolar katkı yapmaktadır.
- Turizm tesislerinin, yıllık, toplam yatırım ve yenileme harcamaları 2,5 milyar dolardır.

- Turistik bölgelerdeki banka şubeleri, özel hastaneler, akaryakıt bayileri, gıda ve yapı marketleri cirolarının % 60'ını turizm sektöründen elde etmektedir.

Türkiye'nin turizm yapısını yakından incelemek bakımından ülkenin, turizm gelirleri, GSYH'si ve ihracatı Tablo 12. verilmiştir.

Tablo 12: Türkiye Turizm Gelirlerinin GSYH ve İhracata (Milyar \$) Oranları

Yıllar	Turizm Gelirleri	GSYH	Değişim %	Turizm Gelirleri/GSYH	Toplam İhracat	Değişim %	Turizm Geliri/İhracat
2006	18,59	552,51		3,36	85,53		21,7
2007	20,94	675,75	22,31	3,10	107,27	25,42	19,5
2008	25,41	764,32	13,11	3,32	132,02	23,07	19,2
2009	25,06	644,66	-15,66	3,89	102,14	-22,63	24,5
2010	24,93	771,88	19,73	3,23	113,88	11,49	21,9
2011	28,11	832,55	7,86	3,38	134,90	18,46	20,8
2012	29,35	873,98	4,98	3,36	152,47	13,02	19,2
2013	32,30	950,60	8,77	3,40	151,80	-0,44	21,3
2014	34,30	934,17	-1,73	3,67	157,71	3,89	21,8
2015	31,47	859,38	-8,01	3,66	143,84	-8,79	21,9
2016	22,11	857,75	-0,19	2,58	142,53	-0,91	15,5

Kaynak: TC KTB (2017-a), TC Kalkınma Bakanlığı (2017), The World Bank (2017).

2006 yılında turizm gelirlerinin GSYH içindeki payı 3,36 iken 2009 yılında 3,89'a yükselmiştir. Daha sonra eski seviyesine dönen değerler 2014 yılında tekrar artış göstererek 3,67'ye ulaşmıştır. 2015 turizm krizi ile birlikte ise 2016 yılında % 2,68'e kadar düşmüştür. Turizm gelirlerinin ihracat içerisindeki payına bakılacak olunursa, onunda bundan pek fazla farklı olmadığı görülür. 2008'de % 19,2 olan payı 2009'da % 24,5'e yükselmiş daha sonraki yıllarda tekrar normal seyrine dönmüştür ta ki 2015 yılı sıkıntılına kadar. 2016 yılında turizm gelirlerinin ihracat içerisindeki payı % 15,5 olarak gerçekleşmiştir. Aşağıda Tablo 13'de de Türkiye'nin turizm giderleri ile birlikte yurt dışına çıkan vatandaş sayıları ve ithalat içerisindeki payları incelenmiştir.

Türkiye'den yurt dışına çıkan vatandaş sayısı yıllık ortalama % 10 oranında artarak 2016 yılında 8,06 milyon kişiye ulaşmıştır. Vatandaşların yurt dışında ortalama 650 dolar harcama yapması sonucu 2016 yılında turizm giderleri 5,5 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 13: Türkiye Turizm Giderlerinin (Milyar \$) İthalata Oranı ve Yurt Dışına Çıkan Vatandaş Sayısı (Bin)

Yıllar	Turizm Gideri	Değişim %	Çıkan Vatandaş	Değişim %	Toplam İthalat	Değişim %	Turizm Geliri/İthalat
2006	3,27	-	4.063	-	139,57		2,34
2007	4,04	23,61	4.956	21,97	170,06	21,85	2,38
2008	4,27	5,13	4.892	12,78	201,96	18,76	2,11
2009	5,09	19,32	5.561	13,66	140,92	-30,22	3,61
2010	5,87	15,40	6.557	17,90	185,54	31,66	3,16
2011	5,53	5,83	6.281	-4,19	240,84	29,80	2,30
2012	4,59	-16,95	5.802	-7,62	236,54	-1,79	1,94
2013	5,25	14,37	7.525	29,69	251,66	6,39	2,09
2014	5,47	4,12	7.982	6,06	242,18	-3,77	2,26
2015	5,70	4,20	8.751	9,63	207,23	-14,43	2,75
2016	5,50	-11,40	8.062	-7,87	198,62	-4,15	2,77

Kaynak: TÜİK, (2017), TC KTB, (2017-a)

Bu dönemde doğal olarak giderlerin ithalat içerisindeki payı da 2012’de % 1,94 iken 2016’da % 2,77’ye kadar yükselmiştir. Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü hazırlamış olduğu bir raporda; Türkiye’nin gelecek beş yılda Dünya turizm sıralamasında ilk 10’da olmayacağını iddia etmektedir. Türkiye özellikle son yıllarda daha önce göstermiş olduğu yıllık % 15-20 oranlarındaki büyümeyi % 4 oranına düşürmekle kalmamış 2015 ve 2016 yıllarında eksi değer almıştır. Bunda ülkenin etrafında ve ticaret yaptığı ülkelerde yaşanan sıkıntıların yanı sıra 3. Dünya ülkeleri ve Afrika ülkelerinin turizmden aldıkları payı artırmalarının da etkisi olmuştur.²⁷

Bu verilerden sonra Türkiye’nin genel ekonomik göstergeleri ile konuyu değerlendirmek bakımından aşağıda Tablo 14. verilmiştir. Burada göze çarpan dış ticaret açığını kapatma oranının % 40, ihracat içerisindeki payının % 21 ve sağlamış olduğu istihdamın ise 1,1 milyon kişi olmasıdır. Bütün bunlar Türkiye’nin önemli bir turizm ülkesi olduğunu ve turizm gelirlerinin ekonomisinde önemli bir yere sahip olduğunu ifade etmektedir. Turizmde fark yaratmak açısından ise ülkenin 436 adet mavi bayraklı plaja sahip olması çok önemli addedilmektedir. Aynı şekilde Yunanistan’ın da 392 adet mavi bayraklı plaja sahip olması bu alandaki iddiasını ortaya koymaktadır.

Tablo 14: Türkiye’nin Önemli Ekonomik ve Turizm Göstergeleri

KRİTERLER	DEĞER
Turizm Geliri	22,10 (Milyar \$)
Turizm Giderleri	5,05 (Milyar \$)
Turist Ortalama Harcama	705 \$
GSYH	721,2
Turizm Gelirlerinin İhracata Oranı	15,5
Turistik Tesis Doluluk Oranı	51,84
İthalat	143 (Milyar \$)
İhracat	199 (Milyar \$)
T. Gelirlerinin / İhracat Gelirlerine Oranı	% 21,8
Dış Ticaret Açığı	56 Milyar \$
Turizm Gelirl. Dış Tic. Açığını Kapama Oranı	% 39,48
T. Giderlerinin / İthalat Oranı	% 2,7
Seyahat Acentası Sayısı	9162
Turist Rehberleri Sayısı	15.000
Turizm Gelirlerinin GSMH İçindeki Payı	% 2,6
Turizm İstihdamı	2,1 milyon
Mavi Bayraklı Plaj Sayısı	454 Adet

Kaynak: UNWTO, (2015), TC KTB, (2017-a,c)

6. KRİZ DÖNEMİNDE DÜNYA VE AVRUPA’DA TURİZM

Ödemeler bilançosunun cari işlemler ana hesabının görünmeyen kalemler bölümünde yer alan turizm, dış ticaret açıklarını olduğu gibi cari işlemler açıklarını da dengeleyebilen bir kalemdir. Bunun için; uluslararası turizmin dünya ekonomisinde diğer sektörlerle kıyaslandığında, daha büyük ve önemli bir kalem oluşturduğu ve son yıllarda dünya mal ticaretindeki büyüme hızından daha hızlı bir büyüme oranına sahip olduğu görülür.²⁸

²⁷Bulut Erol, *Turizmin Türkiye Ekonomisindeki Yeri ve Ekonomik Etkileri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 47-48, 1998.

²⁸ Bulut, 1998: 43-44.

Günümüzde her yıl milyonlarca insan turizm adı altında dünyanın farklı bölgelerini ziyaret etmekte ve bu ülkelerin ekonomilerine de katkıda bulunmaktadır. Turizm sektörü, dünyada gayrisafî hâsılanın çok önemli bir bölümünü oluşturan sektörlerin başında yer almaktadır. Kişisel gelirlerin artması, teknolojik ulaşım, iletişim teknikleri ve on-line pazarlama sonucunda turistik gezi imkânları artmıştır.²⁹ Bunlara ek WTO (1996) raporuna göre, 2020 yılında turist sayısının dünya genelinde 1,6 milyar dolaylarında olacağı tahmin edilmektedir. Dünya turizm pastasının parasal büyüklüğünün ise 2 trilyon dolar dolaylarında olacağı beklenmektedir. Fransa, İspanya, olarak turizmin gelişmesinde bir başka faktör; gelişen dünya ile birlikte bireylerin değişen dinlenme ve eğlenme tercihleri olmuştur.³⁰

ABD ve İtalya üst sıraları işgal etmektedirler. Turizmde gelişme trendine giren ülkeler ise Çin ve Polonya'dır. Dünya turizm sektörünün, 2020 yılına doğru giderken, 2 trilyon dolara yükselecek olan bu büyük pastayı paylaşmak için sıkı rekabet içerisinde olmaları beklenmektedir.³¹

Turizmin ekonomik göstergeler üzerindeki konumuna bakıldığında, ödemeler dengesi üzerinde çok önemli etkileri görülür. Turizm ödemeler dengesinde ihracat ve ithalat olarak algılanır ve o şekilde yorumlanır. Ayrıca sağladığı döviz girdisi sayesinde ödemeler dengesi açığının kapanmasında da etkin rol oynar. Tüm bu pozitif etkilerine ek olarak turizm gelirindeki artışlar sektör yatırımını ve dolayısı ile istihdamı da artırır. Turizmin önemli özelliklerinden biriside, ülkeler için en hızlı yayılan ve en güvenilir reklam vasıtalarından birisi olmasıdır.³²

Turizm ve otelcilik sektörü tüm dünya ülkeleri için önemli bir ekonomik alandır. Turizmin doğrudan ekonomik etkilerinin yanı sıra, önemli oranda dolaylı ve uyarılmış etkileri de vardır. BM istatistik bölümüne göre turizmin toplam ekonomik katkısı doğrudan etkilerinden çok daha büyüktür. Turizm sürekli büyüyen, geniş istihdam olanakları sağlayan ve bazı ülkeler için ödemeler bilançosu açısından önemli bir kalem niteliği taşıyan büyük bir sektördür. Günümüzde gerçekleştirilen dünya turizminin bazı özellikleri aşağıda anlatılmıştır, bunlar:

- Dünya turizmi, 1980'li yılların başında görülen bir duraklamadan sonra yeniden bir büyüme sürecine girmiştir. Zaman zaman yaşanan duraklamalara rağmen turizmin gelişme hızı, her zaman dünya ticaret hacminden daha hızlı bir artış göstermiştir.
- Uluslararası turizm pazarına yeni ülkeler girmektedir. Daha evvel turizm pazarında payı küçük olan Asya ve Ortadoğu ülkeleri, Çin, Japonya gibi ülkeler, bugün turist gönderen ülkeler olarak büyük önem

²⁹ Dilber, İlkay; *Turizm Sektörünün Türkiye Ekonomisi Üzerindeki Etkisinin Girdi-Çıktı Tablosu Yardımıyla Değerlendirilmesi*, CB Ün. İİBF Yönetim ve Ekonomi 14(2): 205-220, 2007

³⁰ Albeni, Mesut. ve Ongun, Utku, *Antalya'nın Türk Turizmi İçerisindeki Yeri ve Krizlerin Antalya Turizmi Üzerindeki Etkileri*, Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Dergisi, 10 (2): s.94, 2005.

³¹ WTO, *Tourism 2020 Vision*. 3: (25), s.33, 1996

³² Aktaş, Cengiz, *Türkiye'nin Turizm Gelirini Etkileyen Değişkenler İçin En Uygun Regresyon Denklemi Belirlenmesi*. Doğu Üniversitesi Dergisi, 6 (2): 163-174, 2005.

kazanmışlardır. Bunun yanında turist gönderen ülkeler arasında ilk on sırayı, gelişmiş ülkeler almaktadır.

- Gelişmiş ülkelerde, tüketim kalıpları değişmekte; lüks turizm hareketlerine katılım azalmaktadır. Kişiler yaşadıkları yere yakın ve sakin yerleşim bölgelerindeki ikinci evlerinde tatil geçirmeyi daha çok tercih etmektedirler.
- Dünya turizminin günümüzdeki bir özelliği de, alışılmış turizm merkezi olarak bilinen İspanya, İtalya, ABD gibi ülkelere uzaklaşma yönünde bir eğilim göstermesidir. Dünya turizminde görülen bu gelişmeler ve yönelimler 21. yüzyılda turizmin hacim olarak en büyük sektör olacağını göstermektedir.³³

7. YUNANİSTAN KRİZİNİN DÜNYA TURİZMİNE ETKİLERİ

1929 Büyük Buhran, 1992 Avrupa Döviz Krizi, 1997 Asya krizi, 1998 Rusya Krizi, 1999 Brezilya Krizi, 2008 Amerika Krizi ve en son yaşanan 2009 Akdeniz ve Yunanistan Krizleri oldukları dönemlerde önce yakın sonrada uzak çevreleri etkisi altına almıştır. Daha evvel kriz yaşayan ülkeler, çözüm olarak faiz oranlarını yükseltmişler ve döviz talebini bu şekilde bastırmaya çalışmışlardır. Sonuçta bu durum finansal sisteme zarar vermiş ve döviz cinsinden borçlanmayı teşvik ederek artırmıştır. Döviz cinsinden borçlanma da ulusal paranın aşırı değerlenmesine ve devalüe edilme baskısının artmasına neden olmuştur. Büyük bütçe ve cari işlem açıkları, yüksek enflasyon ve aşırı değerli ulusal para ekonomide belirsizliği artırarak krizlere yol açmaktadır. Kriz yaşayan ülkelerin ortak özellikleri, döviz kurunu çıpaya (sabit kur) bağlamalarıdır. Türkiye, Şubat 2001 krizinde, dışa açık ekonomilerde çıpa uygulamasının makroekonomik dengesizliklere yol açtığına en önemli örnek olmuştur.³⁴

Ekonomik krizlerin durgunluk, döviz kuru dalgalanması, piyasalarda güven kaybı ve yatırım fonlarının ülkeden geri çekilmesine neden olması, turizm krizlerine de sebep olmaktadır. Ülke içinde yaşanan krizler sonucunda, siyasi buhran, sosyo-kültürel bozulma ve arz talep dengesizliklerinin görülmesi krizlerin bütün sektörleri etkisi altına aldığını göstermektedir. Küresel krizin ilk yıllarında özellikle WTO (2009) raporuna göre dünyada turist sayısı yaklaşık % 4 azalmıştır.

Uluslararası turist girişleri ve turizm gelirleri, 2.Dünya Savaşı'nın sona ermesinden sonra, sürekli olarak bir artış eğilimi göstermiştir. Bu artışta; hane halklarının refah seviyelerinin yükselmesi, ülkeler arasındaki ilişkilerin artması etken olmuştur. 1990 yılından günümüze uluslararası turizm hareketlerinde yıllık % 4'lük bir artış kaydedilmiştir.

³³ Bulut, Erol, *Türk Turizminin Dünya'daki Yeri ve Dış Ödemeler Bilançosuna Etkisi*. Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi. 3(2): 71-86, 2000

³⁴ Bilgi Com, *Ekonomik Kriz*, www.1bilgi.com, (06.11.2007)

Uluslararası turizm hareketlerinin bu seyrine rağmen, Türkiye'nin dış turizm geliri, milli geliri içinde % 3 oranında bir pay almaktadır. Buna karşılık, Akdeniz Ülkelerinde bu rakam ortalama % 4,5-5'tir. Orta sınıflar geliştikçe sürekli büyüyen turizm sektörüne dünyada “mavi altın” denmektedir 1999 yılında 657 milyon insan turistik seyahat yapmıştır. Bu rakam, 2000 yılında 702 milyona yükselmiştir.³⁵

2010'da 1 milyar, 2014'de 1 milyar 135 milyon kişi olmuştur.2014'de toplam, 1 trilyon 245 milyar dolarlık turizm harcaması yapılmıştır. Turist sayısının 2020'de de 1 milyar 600 milyona çıkması tahmin edilmektedir. Turizm raporlarından anlaşıldığı üzere Turizm sektöründeki büyümenin yıllık ortalama % 4 olduğu anlaşılmaktadır. Turizm gelirlerinin dünyadaki bölgesel dağılımında Avrupa ilk sırada yer almakta, bu kıtayı sırasıyla Amerika, Asya ve Afrika izlemektedir.³⁶

Küresel Kriz ve Yunanistan Krizi ile birlikte ortaya çıkan tehditleri iki gruba ayırmak mümkündür. Bunlar;

- Dış tehditler: Durgunluk; para birimi dalgalanmaları ve vergi kaybı.
- İç tehditler: Yükselen maliyetler sonucu karlılığın sağlanamaması, şeklindedir.

Son dönemde yaşanan her iki krizin turizm sektöründe yapmış olduğu etkiler şu şekilde özetlenebilir:

- Ekonomik krizler 2009 sonunda turizm sektörü gelirlerinde, % 6 azalma ile kendini göstermiştir. Orta Avrupa, Doğu Avrupa ve Kuzey Avrupa bu krizden daha çok etkilenirken, Batı, Güney ve Akdeniz Avrupa nispeten daha az etkilenmiştir.
- Asya ve Pasifik ülkeleri ilk altı ayda % 2 düşüş yaşarken 2009'un ikinci yarısında tekrar yükselişe geçerek % 3 büyüme kaydetmişlerdir.
- Amerika Birleşik Devletleri Karayipler'de 2009'un son 4 ayında ancak büyüme göstermeye başlamıştır.
- Bu dönemde Orta Doğu Turizmi % -6 daralma göstermiş, 2009 ikinci yarısından itibaren daralma azalmaya başlamıştır.
- Kriz dönemlerinde fiyatların düşmesi ile ortaya çıkan gelirlerdeki daralma, bu dönemlerde görülen yoğun turist sayısındaki artış ile dengelenmiştir.
- Krizler sonrası, Dünya Turizminin ekonomilere olan olumlu etkileri tekrar görülmeye başlanmıştır. Dünya Seyahat ve Turizm Konseyi

³⁵ Bulut, 1998: 42-43.

³⁶ UNWTO, *International Tourism Highlights*, Edition, 1. 2015.

(WTTC 2015) raporlarına göre: Turizmin Dünya GSYH içindeki payı % 9,2, Dünya İhracatı içerisindeki payı % 4,8 ve Dünya yatırımları içerisindeki payı ise % 9,2'dir.

2009 Akdeniz-Yunanistan Krizi ile yaşanan durgunluk özellikle lüks otellerde ciddi problemlere yol açmıştır. Otelcilik ve turizm sektöründe yaşanan krizlerinin evrensel bir tanımı yapılamamış ancak farklı yorumlar getirilmiştir. Genel olarak turizm sektörü krizleri, değişime ayak uyduramamak ve işletme-tüketici varlığını tehdit eden bir durumun ortaya çıkması şeklinde tanımlanır. Krizlerin işletmeler açısından özellikleri ve etkileri ise aşağıdaki maddelerde özetlenmiştir:

- Krizler, işletmelerin beklemediği ya da öngöremediği olağan dışı durumlar olup, derhal müdahale edilmesi ve içinden çıkılması gerekir;
- Krizler, işletmelerin yaşamını tehdit edebilecek ölçüde zarar verebilen; ancak bazen yeni fırsatlar da yaratabilen olgu ve durumlardır;
- Krizler, tüm işletme paydaşları üzerinde yoğun bir gerilim yaratan durumlardır;
- Krizler, işletmelerin iç ve dış çevrelerinde belirsizlikler yaratan ya da mevcut belirsizlikleri daha da artıran durumlardır.³⁷

Krizlerin umulmadık aralıklarla ortaya çıkma ve birbirlerine benzememe özellikleri onları tahmin edilemez, acil ve tehlikeli yapmaktadır. İşletmeler krizi çözmek, ortadan kaldırmak ve hasarsız atlatmak için stratejik kriz yönetimlerine başvururlar. Stratejik yönetim; bilgi ve tecrübe birikimleri olan bir ekibin nelerin nasıl yapılacağı sorularına cevap arama çalışmasıdır. Bununla beraber; zarardan en düşük kayıpla kurtulmak için uygulanacak doğru politikalar ve alınacak doğru önlemler süreci olarak da tanımlanır.

Krizlere sebep olan belirsizlikler; kontrol edilemeyen doğal afetler, sosyo-ekonomik değişimler, terör, savaş ve yönetim kaynaklı zararlar karşısında çözümsüz kalmak şeklinde kendini gösterir. Ekonomik krizler işletmelerde şu aşamalardan geçerek etkisini gösterir, Bunlar:

- Krizi fark edememe,
- Çözüm üretmeme,
- Yanlış çözümden gitme,
- Panik ve telaştan plansız kurtarma çalışması yapma, şeklindedir.

Krizleri çözmek; fikirler ve kararlarda net, zaman baskısından uzak, stres ve paniğe kapılmadan yapılan uygulamalar ile mümkündür.³⁸

³⁷ Seymen, Oya Aytemiz, Bolat Tamer ve Çeken Hüseyin; *Turizm İşletmelerinde Krizler, Etkileri Ve Krizden Çıkış: Kriz Yönetimi*, Verimlilik Dergisi: (2), 2004

³⁸ Uyan, Özgül; *İşletmelerde Kriz Yönetimi Çalışmaları ve İşletmelerin Kriz Öncesi, Kriz Anı ve Kriz Sonrası Yaptıkları Uygulamalara Yönelik Alan Araştırması* 2016 International Conference On Eurasian Economies, Session 4 d: Finans IV, 2016

SONUÇ

Kriz; kısaca buhran, bunalım olarak tanımlanırken, muhatap için; hedeflerini ve işleyişini tehdit eden durumlara karşı acil karar vermek zorunda kalması ve yeni duruma uyum gösterme, sorunu önleme noktasında gerilim yaşaması demektir. Turizmin ekonomik ve siyasi krizlerden en hızlı etkilenen sektör olması onu kriz dönemlerinde tedbirler ile koruma ve yeni politikalar üretme durumu ile karşı karşıya bırakır.

Bu anlamda Yunanistan, Borç Krizi sürecinde ve sonrasında turizm sektörü için anında kararlar alarak yeni politika ve uygulamalar üretmiştir. Yunanistan bunları yaparak iki yıl içinde en azından turizmdeki kriz atlattığı ve hemen yükselişe geçmiştir. Bu sayede döviz ihtiyacının önemli bir kısmını bu alandan karşılamaya başlamıştır. Yunanistan'ın 2011 yılından sonra göstermiş olduğu turizm performansı ekonomik yükünü azaltmasında rol oynamıştır. Sektör ülkede büyük bir umut olarak görülmüş ve en önemli gelir kaynağı olarak gösterilmiştir. Krizin başından beri bu düşünce ile hareket eden hükümet; sektördeki bürokratik ve yasal engelleri azaltmak sureti ile katkıyı her geçen yıl artırmıştır. Bugün turizm gelirleri Yunanistan ihracat gelirlerinin yaklaşık %55,33 'ünü oluşturmaktadır.³⁹

Türkiye ve Yunanistan'ın birbirlerini tamamlayıcı özellikleri ve aralarında yaptıkları ticaret ve turizm anlaşmaları bu dönemde sonuç vermiştir. Dünya genelinde de görülen turizmdeki düşüşler en az hasarla atlattılmaya çalışılmıştır. Ekonomiler için turizmin önemi, sağlanan bir birimlik gelirin ekonomilerde iki birimlik canlanma yaratmasından gelmektedir. Ayrıca sektör, girdi alımları ile 54 ayrı sektöre gelir temin etmektedir. Türkiye'de turizm, 2015 yılında yaklaşık 26 milyar dolarlık dolaylı ve uyarılmış satın alım yaratarak, ekonomik büyümede rol oynamıştır. Turizmin ekonomik katkılarının kriz ortamında da devam ettirmesi, onu iki ekonomi için de vazgeçilmez yapmıştır. Sonuç olarak kriz, bu dönemde Yunanistan ekonomisine olumlu katkılar yaparken, Türkiye ile turizm ilişkilerinin gelişmesine de aracılık etmiştir. Türkiye'nin bu dönemden kazancı ise Yunanistan'ın bölgeye turist çekerek, kruvaziyer ve yaz turizmini bölgede geliştirmesi ve bu ülkeye ihracatını artırması olmuştur.

³⁹ Greece Bank (Yunanistan Merkez Bankası); *Yunanistan Ekonomi Göstergeleri*, Merkez Bankası Yayınları: 1(2), 2016.

KAYNAKÇA

- Aktaş, Cengiz, *Türkiye'nin Turizm Gelirini Etkileyen Değişkenler İçin En Uygun Regresyon Denklemine Belirlenmesi*. Doğuş Üniversitesi Dergisi, 6 (2): 163-174, 2005.
- AKTOB, *Turizm İstatistikleri*. Akdeniz Turistik Otelciler ve İşletmeciler Birliği: (30): (10.12. 2014).
- Albeni, Mesut. ve Ongun, Utku, *Antalya'nın Türk Turizmi İçerisindeki Yeri ve Krizlerin Antalya Turizmi Üzerindeki Etkileri*, Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Dergisi, 10 (2): 93-112, 2005.
- Azınlıkça Gazetesi, *Yunanistan'a Gelen Turist Sayısında Büyük Artış*, <http://www.azinlikca.net/bati-trakya-haber/-552014.html>, 2014
- Bilgi Com, *Ekonomik Kriz*, www.1bilgi.com, (06.11.2007)
- Bulut Erol, *Turizmin Türkiye Ekonomisindeki Yeri ve Ekonomik Etkileri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1998.
- Bulut, Erol, *Türk Turizminin Dünya'daki Yeri ve Dış Ödemeler Bilançosuna Etkisi*. Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi. 3(2): 71-86, 2000
- Çatır, Büşra; *Yunanistan'da Sular Durulmuyor: Üçüncü Kurtarma Paketi, Siyasi Kriz ve Erken Seçim* İktisadi Kalkınma Vakfı Değerlendirme Notu: (150), 2015
- Çoban, Orhan, Özcan, Ceyhan Can.,; *Türkiye'de Turizm Gelirleri-Ekonomik Büyüme İlişkisi: Nedensellik Analizi*. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi. 8(1): 243-261, 2013.
- Dağdelen, İlhan; *Avrupa Bütünleşme Sürecinde Yunanistan'ın Borç Krizi*, Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi. 10(2, 1): 1-26, 2011
- Daş, Savaş; *Kriz Aşılıyor*. Turizm Güncel Com, (06.06.2014).
- Dilber, İlkay; *Turizm Sektörünün Türkiye Ekonomisi Üzerindeki Etkisinin Girdi-Çıktı Tablosu Yardımıyla Değerlendirilmesi*, CB Ün. İİBF Yönetim ve Ekonomi 14(2): 205-220, 2007
- EC Eurostat Statistics; *Eurostat Statistics Explained*, Eurostat-Avropean Commission, http://ec.avropa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Tourism_statistics_-_annual_results_for_the_accommodation_sector, 2017.
- ELSTAT (Hellenic Statistical Authority); *Yunanistan Turizm İstatistikleri*, Yunanistan İstatistik Kurumu Yayınları, ELSTAT Resmi Web Sayfası, 2014.
- Greece Bank (Yunanistan Merkez Bankası); *Yunanistan Ekonomi Göstergeleri*, Merkez Bankası Yayınları: 1(2), 2016.
- Greece Ministry of Finance, *Update of the Hellenic Stability and Growth Programme* Athens, Greece, 2010.
- Hakimiyet Gazetesi,. *Yunanistan'ın Turizm Geliri Arttı*. (30.04.2014).
- IMF (International Monetary Fund); *Country Report, Greece: Staff Report on Request for Stand-By Agreement*, No:10/110. 2010.
- Kapiki, Soutana. Tania; *The Impact of Economic Crisis on Tourism and Hospitality, Results from a Study in Greece*, Central Avropean Review of Economics and Finance, Vol. 2: 1, 19-30, 2012.
- Kazgan, Gülten; *2008 Küresel Krizi: Nedenleri, Etik İlkeleri Ve İktisat Eğitimi* Türkiye Ekonomi Kurumu Tartışma Metni 2012/ 98, 2012.

Knoema; *Grécia - Indicadores chave do Turismo - Turismo Internacional, receitas por viagem*, <http://pt.knoema.com/atlas/Gr%C3%A9cia/topics/Turismo/Indicadores-chave-do-Turismo/Receitas-por-viagens>, 2017.

Köse, Yaşar, Karabacak, Hakan; *Yunanistan Ekonomik Krizi: Nedenleri Etkileri ve Alınan Tedbirlere İlişkin Bir Değerlendirme*. Maliye Dergisi. 160:(1), 2011.

Sabah Gazetesi; *Yunanistan'ın Umudu Türk Turistler*, <http://www.sabah.com.tr/dunya>, (01.04.2015)

SETE (Yunanistan Turizm Şirketleri Birliği); *Yunanistan Turizm İstatistikleri*, 2011
Seymen, Oya Aytemiz, Bolat Tamer ve Çeken Hüseyin; *Turizm İşletmelerinde Krizler, Etkileri Ve Krizden Çıkış: Kriz Yönetimi*, Verimlilik Dergisi: (2), 2004

Statista, *Export of Goods from Greece*, The Statistics Portal, 2017
<http://www.statista.com/statistics/263652/export-of-goods-from-greece/>

Şenerdem, Enis; *Yunanistan Avro'dan Çıkarsa Türkiye Etkilenir Mi?* BBC Türkçe Gazetesi, 2015

TC Kalkınma Bakanlığı, *Temel Ekonomik Göstergeler*, Resmi Web Sayfası, 2017

TC KTB; *Turizm Gelir Gider ve Ortalama Harcama*, TC Kültür ve Turizm Bakanlığı Resmi Web Sayfası, 2017-a

TC KTB; *Sınır Giriş-Çıkış İstatistikleri*, TC Kültür ve Turizm Bakanlığı Resmi Web Sayfası, 2017-b

TC KTB; *İşletme Belgeli Tesisler*, Konaklama İstatistikleri, TC Kültür ve Turizm Bakanlığı Resmi Web Sayfası, 2017-c

The Economist Intelligence; The World Factbook, 2015.

The Economist Intelligence; *Unit Greece Country Report*, 2016.

The World Bank, *Greece*, <https://data.worldbank.org/country/greece>, 2017.

TOBB, *Ekonomik Rapor*, 66. Genel Kurul, TOBB Yayınları, 2010.

Turizm Databank, *Yunanistan Turizm Verileri, 2016, Turizm Gelirlerinde Düşüş Sürüyor*, <http://www.turizmdatabank.com/haber/yunanistan-turizm-verileri-2016-turizm-gelirinde-dusus-suruyor>, (29.09.2017).

Turizm Güncel Com; *Yunanistan 2016'da kaç turist ağırladı, ne kadar turizm geliri elde etti*, <http://www.turizmguncel.com/haber/> 2017.

Turizmde Bu Sabah; *Türkiye Yunanistan'ın 7. Büyük Turizm Pazarı Oldu*, (14.12.2016).

TÜİK, *Araştırmaları Raporu*, www.tuik.gov.tr. (09.08.2015).

TÜİK, *Giriş Yapancı ve Vatandaşlar*, Sınır İstatistikleri, Türkiye İstatistik Kurumu Resmi Web Sayfası, http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1072, (05.11.2017)

UNWTO, *International Tourism Highlights*, Edition, 1. 2015.

Uyan, Özgül; *İşletmelerde Kriz Yönetimi Çalışmaları ve İşletmelerin Kriz Öncesi, Kriz Anı ve Kriz Sonrası Yaptıkları Uygulamalara Yönelik Alan Araştırması* 2016 International Conference On Eurasian Economies, Session 4 d: Finans IV, 2016

Wall Street Journal; Yunanistan Borç Zaman Çizelgesi, (5.05.2017-a)

Wall Street Journal; Yunan İhtiyati Fırsatları Kurtarma Sonrasında Olası Yol Açtı, (05.05.2017-b)

WTO, *Tourism 2020 Vision*. 3: (25), 1996

WTO, Küresel Mali Kriz Bülteni. www.unwto.org. (07.07.2015), 2009.

WTTC (World Travel and Tourism Council); *Dünya Seyahat ve Turizm Konseyi Ekonomik Etki Raporu*, 5(1) 2015.